

ADRIAN CIOROIANU este profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, instituție în care lucrează de peste două decenii. A publicat consistent în multe ziare și reviste din țară și adesea poate fi văzut – în calitate de colaborator sau realizator – în programe ale televiziunilor din România. Autor a mai multe volume de istorie, culegeri de eseuri pe teme istorice sau politice, scenarii pentru documentare istorice de televiziune și, mai recent, al unui roman, este unul dintre istoricii care au înnoit, din punct de vedere metodologic și tematic, imaginea asupra trecutului. Și toate acestea și pentru că, în copilărie, i-au plăcut poveștile. Mai întâi numai poveștile, apoi guma de mestecat și poveștile, apoi romanele lui Jules Verne și poveștile, apoi benzile desenate și poveștile, apoi Istoria și poveștile, apoi Marilyn Monroe și poveștile, apoi parfumurile și poveștile...

De același autor:

Elisabeta. Carmen Sylva. Prima regină a României, suverana artistă, Curtea Veche Publishing, București, 2019 (împreună cu Oana Mihăilă).

Carol al II-lea. Un rege român sub povara epocii sale, Curtea Veche Publishing, București, 2019 (împreună cu Eduard Matei).

Elena a României. Regina-Mamă, regina suferinței și a speranței, Curtea Veche Publishing, București, 2018 (împreună cu Alexandru Groza).

Mihai I al României. Un rege cu onoare, loialitate și credință, Curtea Veche Publishing, București, 2016 (împreună cu Mihaela Simina).

Cea mai frumoasă poveste. Nu putem evada din Istoria noastră (vol. al II-lea), Curtea Veche Publishing, București, 2016.

Maria a României. Regina care a iubit viața și patria, Curtea Veche Publishing, București, 2015 (împreună cu Mihaela Simina).

Carol I. Primul și cel mai mare Rege al românilor, Curtea Veche Publishing, București, 2015 (împreună cu Andrei Radu).

Cea mai frumoasă poveste. Câteva adevăruri simple despre Istoria românilor (vol. I), Curtea Veche Publishing, București, 2013.

Adulter cu smochine și pescăruși, Curtea Veche Publishing, București, 2012.

Epoca de aur a incertitudinii. America și China, ideile și Primăvara arabă, Clit, Clausewitz și Lady Gaga la începutul secolului XXI, Curtea Veche Publishing, București, 2011.

Visul lui Machiavelli. 150 de povești despre lucruri pentru care ați putea renunța la Paradis, Curtea Veche Publishing, București, 2010, și versiune e-book, 2013.

Geopolitica Matrioșkăi. Rusia postsovietică în noua ordine mondială (vol. I), Curtea Veche Publishing, București, 2009.

Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc, Curtea Veche Publishing, București, 2005 (ediția a II-a, 2007), și versiune e-book, 2013.

Ce Ceaușescu qui hante les Roumains. Le mythe, les représentations et le culte du Dirigeant dans la Roumanie communiste, Curtea Veche Publishing & L'Agence universitaire de la Francophonie, București, 2004 (ediția a II-a, 2005).

Scrum de secol. O sută una de povești suprapuse, Curtea Veche Publishing, București, 2001.

Autorul acestui volum așteaptă mesajele cititorilor la adresa:
adrian.cioroianu@gmail.com

ADRIAN CIOROIANU

O ȚARĂ SE CONSTRUIEȘTE ZI DE ZI

*Cea mai frumoasă poveste
vol. III*

CURTEA VECHЕ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIOROIANU, ADRIAN

Cea mai frumoasă poveste / Adrian Cioroianu. - București :
Curtea Veche Publishing, 2013-
vol. ISBN 978-606-588-643-8

Vol. 3. : O țară se construiește zi de zi. - 2019. -
ISBN 978-606-44-0440-4

94

Redactor: Anca-Maria Pănoiu
Corector: Elena Tătaru
Tehnoredactor: Daniel Fulga

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091
redacție: 0744 55 47 63
distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21
fax: 021 223 16 88
redactie@curteaveche.ro
comenzi@curteaveche.ro
www.curteaveche.ro

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2019
pentru prezenta ediție

Cuprins

O sută plus una de (alte) povești adevărate. <i>În loc de prefață</i>	11
România la începutul Marelui Război	16
Țarul Rusiei Nicolae al II-lea vine la Constanța – iață și de ce (iunie 1914).....	20
În război, toți au dreptatea lor (imediat după august 1914)	23
Moartea primului rege al României, Carol I (septembrie 1914).....	26
Oamenii Unirii – Regele Ferdinand (septembrie 1914 – moștenește Coroana României)	29
Din nou, despre Consiliile de Coroană (1914–1916)	32
Guvernele României (1914–1919)	35
Generația Unirii – Constantin Brâncuși, olteanul din Paris (1915 – nașterea unui atelier de poveste)	38
Generația Unirii – Tristan Tzara, dadaism în plin război (februarie 1916)	41
Ce promiteau cele două tabere României (anterior verii 1916)	44
Cum a intrat România în război (15 august 1916)	47
Planul de război al României: Ipoteza Z (august 1916).....	50
Sprrijinul material francez și aliat pentru România (vara 1916 – toamna 1917)	53
Oamenii Unirii – Generalul Henri Mathias Berthelot și România	56
Componența misiunii Berthelot (1916–1917)	59
Generația Unirii – Nelly Beille, voluntară pentru România (octombrie 1916 – o infirmieră franțuzoică descoperă o țară din Est)	62
Preoți români în Primul Război Mondial (toamna anului 1916).....	65
Orașele României Mari – Brașovul (primul mare oraș cucerit, apoi pierdut: august – septembrie 1916).....	68

Curioasă istorie a Vânătorilor de Munte (toamna anului 1916)	71
Respect pentru oameni și cărți	
Provinciile României Mari – Dobrogea	74
Orașele României Mari – Constanța	
(octombrie 1916 – primul mare oraș ocupat de inamic)	78
Provinciile României Mari – Oltenia	
(a doua provincie ocupată, noiembrie 1916).....	81
Orașele României Mari – Craiova (sub ocupație germană,	
între noiembrie 1916 – noiembrie 1918).....	85
Bombardarea Bucureștiului (toamna anului 1916)	89
Eroism, onoare și goană de cai – șarja de la Robănești	
(10 noiembrie 1916)	92
Bătălia pentru București (30 noiembrie – 3 decembrie 1916).....	95
Capitala României sub ocupație (1).....	98
Capitala României sub ocupație (2).....	101
Învingătorul de la București: mareșalul von Mackensen	
(6 decembrie 1916).....	104
Primarul bucureștean Verzea – posibil, un trădător	
(noiembrie 1916 – iunie 1917)	107
Provinciile României Mari – Moldova.....	110
Orașele României Mari – Iași	
(de la poetul Eminescu la Regina Maria)	112
Romanticul oraș Iași – capitala țării în timp de criză	
(refugiul spre Moldova, iarna 1916)	114
Oamenii Unirii – Regina Maria vine la Iași	
(perioada refugiului, 1916–1918).....	116
Oamenii Unirii – primarul ieșean Gheorghe Mârzescu.....	118
Comitetul Național Român din Paris (ianuarie 1917)	121
Trădarea Sturdza–Crăiniceanu (februarie 1917).....	123
Regele promite reformă agrară și electorală	
(pe frontul românesc, în aprilie 1917)	126
Câmpurile gloriei – Mărășești (august 1917)	129
Câmpurile gloriei – Mărăști și Oituz (vara anului 1917).....	132

Împăratul german Wilhelm al II-lea vizitează	
Curtea de Argeș (septembrie 1917)	135
Revoluția din Rusia și frontul României	
(februarie – decembrie 1918)	137
Arestarea ambasadorului Diamandy (decembrie 1917).....	140
Regina Maria și bolșevicii (aprilie 1917)	143
Generația Unirii – Elena Văcărescu (martie 1917 –	
fosta iubită a Regelui Ferdinand se teme de revoluția rusă)	146
Furtul moaștelor Sfântului Dumitru (București, februarie 1918).....	149
Unirea Basarabiei cu România (Chișinău, martie 1918)	151
Recunoașterea externă a Unirii Basarabiei	
cu România (1918–1933)	154
Provinciile României Mari – Basarabia	157
Orașele României Mari – Chișinău	160
Chișinău – aventurile statuii lui Ștefan cel Mare	
(din 1923 și până azi...)	163
Pacea umiltoare de la Buftea (mai 1918).....	166
Dezertarea prințului Carol (septembrie 1918)	168
Provinciile României Mari – Bucovina	171
Unirea Bucovinei cu România	174
Orașele României Mari – Cernăuți.....	176
Povestea dramatică (!) a Teatrului Național din Cernăuți	179
Provinciile României Mari – Transilvania	182
Orașele României Mari – Cluj.....	185
Contextul internațional spre finele anului 1918.....	188
Unirea Transilvaniei cu România (1 decembrie 1918).....	191
Orașul simbolic al Unirii: Alba Iulia	193
Generația Unirii – fotografatul celor cinci momente	
(Alba Iulia, 1 decembrie 1918)	195
Consiliul Dirigent din Transilvania după Unire	198
Prizonieri români în Germania (1916–1919)	200
Cimitirele militare din Alsacia: Soultzmatt și Hagenau	202

Respect pentru oameni și cărți	205
Oamenii Unirii – Regina Maria, „Tigrul” și granița cu Iugoslavia (martie 1919)	208
Banatul și Timișoara – ultima graniță a României Mari (august 1919)	211
Un nou vecin la Vest – delicata problemă a graniței cu Ungaria (1919-1923)	214
Un vecin reînviat, pe harta interbelică – Polonia (1919 – renașterea statului polonez)	217
Românizarea administrativă a Transilvaniei (fondarea instituțiilor românești în Cluj, după 1919)	223
Universitatea din Cluj devine românească (1919)	226
Două cazuri, în oglinzi paralele – universitățile din Cernăuți și Chișinău (sau despre decalaje, în istorie!)	229
Partidele Unirii – Partidul Național Liberal	232
Partidele Unirii – Partidul Conservator	235
Partidele Unirii – Partidul Național Român	238
Generația Unirii – Patriarhul Miron Cristea	240
Oamenii Unirii – Ion I.C. Brătianu	243
Oamenii Unirii – Alexandru Marghiloman	246
Oamenii Unirii – Iuliu Maniu	249
Oamenii Unirii – generalii Averescu și Prezan	251
Oamenii Unirii – Eremia Grigorescu	253
Oamenii Unirii – Iuliu Hossu	256
Minoritățile României Mari – armenii români	258
Minoritățile României Mari – evreii români	261
Minoritățile României Mari – maghiarii români	264
Minoritățile României Mari – sașii din Transilvania	267
Alegerile parlamentare din anul 1919 (primele alegeri după război – primele surprize)	270
Guvernele României din anii 1919-1923	272

Generația Unirii – Martha Bibescu (1923 – o româncă scrie pentru... Charles de Gaulle!)	275
Generația Unirii – G.V. Bibescu, un român de poveste (1920 – fondarea Aeroportului Băneasa, la marginea de nord a Bucureștiului)	277
Generația Unirii – Jean Negulescu pleacă spre Paris (1920)	280
Atentatul lui Max Goldstein (1920)	283
Regina Maria a României, „soacra Balcanilor” (după 1921)	286
Filiala bolșevismului – formarea Partidului Comunist Român (mai 1921)	289
Conferința de la Paris privind Dunărea (iulie 1921)	292
Generația Unirii – Nicolae Paulescu, savantul strălucit cu idei ciudate (1921, descoperirea pancreinei)	295
Încoronarea de la Alba Iulia (15 octombrie 1922)	297
Principesa Elena la Alba Iulia (1922)	299
Constituția României din anul 1923	301

România la începutul Marelui Război

O rimă din copilăria noastră, a tuturor celor care citiți aici, spunea că pe 15 iunie, în fiecare an, „Vine vacanța/ cu trenul din Franța“.

Doar că, în anul 1914, în ziua de 15 iunie¹ a mai venit și altceva: vestea că nu departe de România, undeva în imprezibila zonă a Balcanilor, în orașul bosniac Sarajevo, fusese asasinat prințul moștenitor al Imperiului Austro-Ungar – adică prințul Franz Ferdinand (1863–1914), alături de soția sa, Sofia.

Precum ceilalți europeni, nici românii nu puteau bănui ce cataclism geopolitic avea să urmeze.

Astăzi, grație noilor tehnologii, orice veste din lume ajunge la noi în timp real. Dar, în vara anului 1914, vestea asasinării lui Franz Ferdinand a avut nevoie de zile bune pentru a ajunge la urechea tuturor românilor (și nu prin radio, fiindcă pentru majoritatea românilor radioul era un aparat necunoscut, cu atât mai mult cu cât un post național nici nu exista – până în anul 1928). Iar când vestea a ajuns, a ajuns prin zvonuri purtate din gură în gură și nu neapărat citită în ziare – pentru că doar patru din zece români știau să citească². Vă propun

¹ Pe stil vechi, după calendarul iulian, care era folosit atunci în România; în Europa Occidentală era ziua de 28 iunie, după calendarul gregorian – la care România a trecut în aprilie 1919.

² Într-o estimare istorică, știrea a avut nevoie de una-două zile pentru cititorii de ziare din orașele mari, în paralel cu două-patru zile pentru pătrunderea știrii în nivelul urban provincial și circa zece zile sau mai mult până la efectivă răspândire a știrii la nivel rural – de reținut că tinerii din mediul rural, care foarte probabil au aflat ultimii despre atentatul de la Sarajevo, urmau să ofere cel mai consistent contingent al armatei române din 1916.

să recapitulăm aici pe scurt cum arăta România în ajunul Marelui Război.

Cu o populație de circa 7 milioane și jumătate de locuitori, România era un stat mai mare decât Bulgaria, Serbia sau Grecia – fiecare dintre aceste state având plus/minus 3 milioane de suflete. Dar, totodată, România era mult mai mică decât Germania (care avea peste 60 de milioane) sau Franța (a cărei populație se apropia de 50 de milioane). Economic, se poate spune că România era un stat în curs de dezvoltare – chiar dacă diferența dintre lumea orașelor și cea a satelor era foarte mare, iar nivelul de trai din mijlocul Bucureștiului nu avea legătură cu viața țăranilor de la poalele Carpaților sau din Lunca Dunării. Este adevărat că în familiile românești se nașteau mulți copii, aproximativ 40 la mia de locuitori, dar tot adevărat este și că mortalitatea infantilă era la noi foarte mare – aproape unu din trei copii murea în primii ani după naștere. Din punct de vedere politic, România era o țară stabilă, cu două partide care își disputau puterea – Partidul Național Liberal și Partidul Conservator – și cu un Rege Carol I, care era arbitru politic intern și principalul (și ultimul) decident în politica externă.

Clădirea din chiar fața Palatului Regal din București, actuala Bibliotecă Centrală Universitară, a fost inaugurată chiar în anul 1914, ca sediu al Fundației Regale Carol I. Arhitectul fusese francezul Paul Gottereau, același care a mai proiectat și frumosul palat al CEC-ului de pe Calea Victoriei. Bucureștiul devenea într-adevăr Micul Paris, pentru că mulți arhitecți francezi erau chemați pentru a clădi palate pentru stat sau pentru familiile cu bani.

Chiar dacă România era un stat relativ mic ca teritoriu sau ca populație, moralul armatei țării era unul foarte bun. Armata României fusese organizată prin adaptarea modelelor

de artă marțială german și francez. Ofițerii români nu erau foarte mulți, dar erau bine pregătiți – cei mai mulți școliți în Franța – și reprezentau o adevărată castă la nivelul societății, foarte respectată. Însă, din păcate, mulți dintre tinerii recruți aveau o educație foarte sumară (dacă aveau...), iar legăturile de camaraderie dintre ofițeri și soldați erau cvasi-inexistente.

Regele țării putea chema la arme, teoretic, mai bine de 600 000 de soldați. Spun teoretic, pentru că, din punct de vedere logistic, înzestrarea armatei la începutul anului 1914 era una modestă – cu atât mai mult cu cât nimeni nu bănuia atunci că războiul bate la ușă. De fapt, războiul părea în spate, în trecut, nu în viitor. Cu doar un an mai înainte, după cel de Al Doilea Război Balcanic (1913), în timpul guvernului conservator condus de Titu Maiorescu, România își mărise teritoriul prin alipirea unor județe din partea de sud a Dobrogei. Astfel, Regele Carol I, cel care dusese granițele României până la Marea Neagră în urma Războiului de Independență din 1877, mărise Dobrogea românească în dauna unei Bulgarii care nu avea să ne ierte acest fapt.

În ianuarie 1914, Partidul Conservator al lui Titu Maiorescu plecase de la putere, iar noul guvern era condus de liberalul Ion I.C. Brătianu, alintat Ionel. Primăvara aceluia an a fost bună pentru agricultură, astfel încât în toamnă se aștepta o recoltă bogată, ceea ce teoretic ar fi condus la un preț mai mic al alimentelor de bază – condiție esențială pentru supraviețuirea multor familii din mediul rural, care aveau pământ puțin sau deloc.

Cum spuneam, copiii din școlile României așteptau, pe 15 iunie, vacanța de vară – și nimeni nu știa că odată cu vacanța va veni și cel mai mare război din istoria de până atunci a umanității.

În vara anului 1914, casele elitei bucureștene aveau lumina electrică aprinsă până la ore târzii din noapte – pentru că românii, la fel ca azi, se bucurau de viață. Dar cum ieșeau din București, mai toate satele României erau luminate de lămpi sau de opaite: cum se spune, țăranii se culcau odată cu găinile și se trezeau odată cu cocoșii. Iar morala poveștii noastre este aceea că toți românii care au adormit liniștiți în seara de 15 iunie 1914 nu știau că a doua zi se vor trezi într-o lume care mergea spre război.

Țarul Rusiei Nicolae al II-lea vine la Constanța – iată și de ce

(iunie 1914)

Dragi prieteni, de-a lungul ultimilor ani, în cărțile mele sau în unele interviuri, articole etc., am spus de mai multe ori că România este condamnată să fie o țară greu de ocolit – și la bine, și la rău. Datorită locului nostru pe hartă, România atrage inevitabil atenția atât prietenilor, cât și neprietenilor. Desigur, nu suntem singurii în această situație – de multe ori, centrul și estul Europei au fost un fel de „teren de vânătoare“ pentru puterile europene ale momentului.

Iată-ne acum în vara anului 1914, când Țarul Nicolae al II-lea al Rusiei a venit în vizită la Constanța – ca prieten.

Vizita în România a familiei țarului din iunie 1914 nu a fost prima întâlnire dintre Nicolae al II-lea și Regele Carol I. Cei doi se cunoscuseră îndeaproape în vara anului 1898, când regele României și prințul moștenitor Ferdinand fuseseră invitați la reședința de vară a țarului de lângă Sankt Petersburg. Se împlineau atunci 20 de ani de când rușii și românii luptaseră împreună împotriva Imperiului Otoman.

Mai apoi, în decembrie 1912, Regele Carol a fost vizitat de Marele Duce Nicolae, unchiul după tată al Țarului Rusiei. Se împlineau atunci 35 de ani de la Războiul nostru de Independență, ocazie cu care regele României a primit titlul de feldmareșal al armatei ruse. Dincolo de acest titlu onorific, exista și un scop geopolitic: rușii încercau să îl convingă

pe Carol I ca România să intre în Primul Război Balcanic – ceea ce nu s-a întâmplat (în acel an).

Și astfel ajungem la vizita din ziua de 1 iunie (pe stil vechi) a anului 1914. Să reținem că, în acel moment, Primul Război Mondial nu începuse încă. Mai erau două săptămâni până la atentatul de la Sarajevo, dar evident că nimeni nu știa acest lucru. Țarul Rusiei, alături de familia sa, a ajuns la Constanța puțin după ora 10:00 a dimineții, la bordul unui iaht impunător, numit *Standard*, un vas vopsit în negru și cu înflorituri de aur. Primarul Constanței, Virgil P. Andronescu, i-a întâmpinat pe oaspeți cu pâine și sare, oferite pe o tavă și o solniță de aur, care au fost dăruite familiei țarului. Apoi, regele României, țarul Rusiei și toată suita au mers la Catedrala Ortodoxă din oraș, aproape de malul mării, unde s-a oficiat o slujbă.

Trebuie spus că Regele Carol I era foarte mândru de Constanța – oraș care devenise românesc, alături de provincia Dobrogea, după războiul de la 1877. Țarul Rusiei a văzut portul cel nou, a văzut silozuri și străzi noi, apoi avea să admire Cazinoul – care fusese inaugurat abia de câțiva ani. La mijlocul zilei, familiile conducătoare au luat prânzul pe pământ românesc, după care țarul a invitat gazdele la un ceai, la bordul iahtului imperial.

Partea a doua a vizitei a început la ora 18:00 a după-amiezii, atunci când Regele Carol I și Țarul Nicolae al II-lea, alături de suita lor, au urmărit o paradă militară, pe noul atunci bulevard al Cazinoului din Constanța. Apoi, la ora 20:00, a început dineul de gală, la care erau invitate zeci de personalități din elita Bucureștiului și a Constanței. Meniul a fost excelent, atmosfera a fost tonică, astfel încât spre ora 23:00 familia țarului a plecat voioasă spre iahtul său. Cheiurile Constanței erau pline de români care ovaționau. Sub lumina

reflectoarelor și a focurilor de artificii, vasul imperial a ridicat ancora și a plecat înapoi spre Rusia.

Rămâne, desigur, să înțelegem rosturile acestei vizite. Pe de o parte, țarul Rusiei dorea să-l sensibilizeze pe Carol în vederea unei viitoare alianțe. Dar se pare că mai era un motiv.

Un alt posibil motiv al vizitei țarului la Constanța avea legătură cu fiica sa cea mare, Olga, care urma să împlinescă 19 ani. Iar Familia Regală a României avea și ea un prinț: tânărul Carol (adică viitorul Carol al II-lea al României), primul băiat al cuplului moștenitor Ferdinand și Maria. Românul Carol era cu doi ani mai mare decât rusoaica Olga. De ce nu, prin cei doi tineri, Rusia și România s-ar fi putut încuscri! Dar n-a fost să fie. Olga și Carol au fost puși de protocol unul lângă altul, dar scânteia nu s-a produs.

Vizita țarului la Constanța din iunie 1914 a decurs foarte bine, dar concluzia poveștii noastre este pe jumătate tristă. Dacă Olga s-ar fi căsătorit în acei ani cu prințul Carol, asta i-ar fi salvat viața. Cum se știe, cinci ani mai târziu, sărmana Olga a fost asasinată de bolșevicii lui Lenin, alături de toată familia țarului. Morala acestui eveniment este una pe care o știți: chiar și în familiile regale, deseori, dacă dragoste nu e, nimic nu e.

În război, toți au dreptatea lor

(imediat după august 1914)

Dragi prieteni, atunci când rememorăm un război suntem tentați să căutăm cine au fost agresorii și care au fost victimele. Dar, de cele mai multe ori, realitatea este ceva mai complicată. Oricât ar părea de paradoxal, într-un război fiecare are dreptatea sa – și, mai ales, rațiunile sale de acțiune. În aceste pagini vom vedea că la fel s-au petrecut lucrurile și în Primul Război Mondial.

Așadar, pe 28 iulie 1914, Austro-Ungaria declara război Serbiei, ca răspuns pentru atentatul de la Sarajevo din urmă cu o lună, în care un student sârb îl ucisese pe prințul moștenitor Franz Ferdinand. În viziunea Vienei, Austro-Ungaria era îndreptățită să răzbune această ofensă și totodată dorea să dea o lecție oricărui vecin care i-ar mai fi pus la îndoială puterea și orgoliul.

Pe de altă parte, chiar dacă guvernul de la Belgrad nu fusese amestecat direct în atentatul de la Sarajevo (dar susținuse contextul care l-a făcut posibil), Serbia avea și ea dreptatea ei – pentru că dorea să-i protejeze pe sârbii din Bosnia, provincie pe care Austro-Ungaria dorea să o integreze. Mergând pe firul ideii, vom vedea că și Germania avea dreptatea ei atunci când a intrat în război, pe 1 august 1914: Berlinul dorea să-și onoreze în orice condiții alianța pe care o avea cu Viena – pentru că Imperiul German se temea că altfel va fi încercuit între o Franță și o Rusie care să domine continentul și o Anglie care să domine mările lumii. Mai

departe, vom vedea că și Franța avea dreptate să intre în război: mai presus de toate, ea dorea să răzbune înfrângerea pe care o suferise în fața germanilor în anul 1870, atunci când împăratul francez Napoleon al III-lea pierduse provinciile istorice Alsacia și Lorena.

În ceea ce ne privește, e clar că și România era îndreptățită să intre în război pentru Transilvania – câtă vreme majoritatea locuitorilor din acea provincie istorică erau români. Ulterior, fostul prim-ministru Ion Gh. Duca va scrie că în mod special, pe 15 august 1916, Bucureștiul a declarat război doar Austro-Ungariei, nu și Germaniei – aceasta, pentru a nu-l pune pe regele român Ferdinand în situația delicată de a scoate primul sabia împotriva țării sale natale. Oricum, la București era foarte clar că Berlinul ne va declara el război, din fidelitate față de Viena.

Chiar dacă nu gândeau deloc la fel ca noi, vom vedea că și vecinii noștri bulgari aveau dreptatea lor: se considerau nedreptățiți după Al Doilea Război Balcanic din anul 1913 și aveau polițe de plătit atât României (care le luase atunci Dobrogea de Sud, sau Cadrilaterul), cât și Serbiei sau Greciei. Mai departe, vom vedea că și Rusia a avut dreptatea ei atunci când a decretat mobilizarea generală, pe 30 iulie 1914. Imperiul țarului se temea că zdrobirea previzibilă a Serbiei va răsturna echilibrul și așa precar din Balcani; în plus, ce valoare ar mai fi avut pretenția Rusiei de a fi protectoarea slavilor dacă ea ar fi asistat pasivă la pedepsirea sârbilor? În directă legătură, putem constata că și Turcia otomană a avut dreptatea ei să intre în război de partea Germaniei. Imperiul Otoman se temea de Rusia și cunoștea ambiția țarilor de a ajunge la strâmtorile Bosfor și Dardanele.

O mare ambiție aveau și actualii noștri (aproape) vecini de la nord, polonezii. Statul lor, în istoria modernă a Europei,

a fost împărțit de mai multe ori, întotdeauna între imperiile vecine – Rusia, Austria, Germania. La începutul secolului al XX-lea, statul polonez, pe hartă, nu exista – dar existau milioane de polonezi, dintre care foarte mulți (și mai ales elita lor intelectuală) visau la renașterea națiunii și a statului lor, și aveau dreptate să o facă (undeva, pe parcursul acestui volum, voi vorbi mai pe larg despre acești vecini ai noștri, care sunt, într-un fel, imaginea noastră în oglindă: ei slavi și catolici, noi latini și ortodocși).

Pentru ca tabloul să fie complet, sigur că și Regatul Unit britanic avea dreptatea sa să intre în război pe 4 august 1914, după ce Germania violase neutralitatea Belgiei și dădea oricum semne că vrea să concureze supremația maritimă a Londrei. În fine, Statele Unite ale Americii aveau dreptatea lor să intre în război pe 2 aprilie 1917, temându-se că o eventuală victorie germană ar fi creat un hegemon mult prea puternic în Europa.

După toate războaiele, în urmă rămân eroi, monumente și foarte multe cimitire. Așadar, în orice conflict, fiecare tabără are dreptatea sa – adică rațiunile sale de acțiune într-un fel sau altul. Aceste rațiuni se cheamă *interese de stat*. Iar morala poveștii noastre adevărate este că nodul gordian din vechime, al lui Alexandru Macedon, era floare la ureche față de ghemul de interese divergente din războaiele moderne.